

XATSHUNOSLIK EKSPERTIZASIDA KO'P OBYEKTLI QO'L YOZUV TADQIQOTLAR METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.

Umarova Dilbarxon Qaxramonjon qizi

Andijon viloyati Ichki Ishlar Boshqarmasi Ekspert-kriminalistika markazi, katta
eksperti, katta leytenant

Annotatsiya: Ushbu tezisda sud-xatshunoslik ekspertizasining ko'p obyektli xatshunoslik tadqiqotlarini o'tkazish asoslari yuzasidan amaliy harakatlar haqida batafsil bayon etilgan.

Kalit so'zlar: ko'p obyektli, qo'l yozuv, mutaxassis, iqtisodiy jinoyatlar, guruhlash, xatshunoslik ekspertizasi obyektlari to'plami.

Jamiyatda barqarorlik, tinchlik va osoyishtalikni qaror toptirish inson huquq erkinliklariga so'zsiz rioya etilishini ta'minlash mamlakatni ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan yanada rivojlantirish, aholi farovonligini yuksaltirish, huquqiy demokratik davlat qurish bo'yicha amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlardan ko'zlangan maqsadlarga erishishning muhim sharti hisoblanadi. Bugungi kunda dunyo miqyosida globallasuv jarayoni keng quloq yoyganligi yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bu esa o'z navbatida jamiyat hayotida jinoyatchilikning yanada ko'payishiga va yangicha ahamiyat kasb etishiga sabab bo'lmoqda.

Sud-xatshunoslik qo'l yozuvi ekspertizasining amaldagi amaliyoti ko'p sonli va qiyosiy obyektlarga ega bo'lgan materiallar sonining sezilarli darajada ko'payishini ko'rsatadi. Hozirda ko'p obyektli tadqiqotlar kichik obyektlarga qaraganda ustunlik qilmoqda. Bunday muammolarni hal qilish, qoida tariqasida, xatto tajribali qo'l yozuvlar tadqiqotini o'tkazuvchi mutaxassislar uchun ham ba'zi qiyinchiliklarni yuzaga keltirmoqda.

Sud-xatshunoslik qo'l yozuvi ekspertizasi metodologiyasining umumiy qoidalari ko'p obyektli tadqiqotlarga ham tegishli bo'lishiga qaramay, ularni ishlab chiqarish jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega. Xususan, ekspertning tadqiqot materiallari bilan ishlashni tashkil etish, obyektlarni guruhlash, tadqiqot o'tkazish tartibi va o'rganishning alohida bosqichlari va bosqichlarining mazmuni, qo'l- yozuvi xususiyatlarini taqqoslash va baholash va boshqa masalalariga taalluqlidir. Yuqoridagi holatlar bilan bog'liq holda, ekspert qo'l-yozuvlarni tekshirishning ko'plab harakatlariga ta'sir ko'rsatadigan nazariy va uslubiy qoidalarni alohida ko'rib chiqish zarurati tug'iladi.

Ko'p obyektli xatshunoslik tadqiqotlari amaliyotida sud xatshunoslik ekspertizalarini o'tkazishda xaqli ravishda eng murakkab va ko'p mehnat talab qiladigan tadqiqot turi hisoblanadi. U ko'pincha iqtisodiy jinoyatlarni aniqlash va tergov qilishda, ko'p miqdordagi baxsli qo'l yozuv materiallari mavjud bo'lganda qo'llaniladi. Bunday xollarda ekspert tergovchining qarorida yoki sudning ajrimida ko'rsatilganlardan tashqari ham o'ziga kelib tushgan topshiriqni tushungan holda ko'p obyektli qo'l yozuvi ekspertizasi o'tkazish to'g'risida qaror qabul qiladi.

Ushbu tadqiqotlarlar xatshunoslik ekspertizasining alohida turidir. Ularning o'ziga xosligi ko'plab munozarali qo'lyozmalar va (yoki) taqdim etilgan qiyosiy namunalarning turli toifalarini o'rganish bilan bog'liq bo'lib, bu identifikatsiyalash va identifikatsiyalash xarakteridagi muammolarni xal qilishda ekspert vaziyatlarining xilma-xilligidan kelib chiqib tasniflaydi. Ko'p obyektli sud-xatshunoslik tadqiqotlarida qo'l yozuvi tekshiruvi har doim qo'l yozuv obyektlari to'plamini o'rganishni va ularni guruhlashni ifodalaydi. Biroq, bu xolatda qo'llaniladigan "ko'p obyektli sud xatshunoslik ekspertizasi" va "xatshunoslik ekspertizasi obyektlari to'plami" tushunchalari bir-biriga to'liq mos kelmaydi.

Xatshunoslik ekspertizasi obyektlari to'plami odatda qo'l yozmaning sud-xatshunoslik ekspertizasi obyektini sifatida ikki yoki undan ortiq individual qo'l yozuvi namunasi to'plamining mavjudligini anglatadi. Bularning barchasida, sinfi va turidan qat'iy nazar, xar qanday vazifani xal qilish mutaxassisni bitta qo'l yozuvi obyektini o'rganishda amalga oshirilmaydigan tadqiqotning qo'shimcha bosqichlarini o'tkazishga majbur qiladi. Masalan, individual yoki guruhli identifikatsiyalash jarayonida o'rganilayotgan qo'lyozmalarining umumiy kelib chiqishi haqidagi tuzilmolarni tekshirish kerak (ular bir shaxs yoki turli shaxslar tomonidan yozilganmi va hokazo). Shu bilan birga, xatshunoslik ekspertizasi obyektlari to'plamining barcha turlari sud xatshunoslik ekspertizasining ko'p obyektlilik ko'rsatkichlariga muvofiq emas. Ulardan ba'zilarining mavjudligi faqat bir nechta obyektli tadqiqotlar uchun mos keladi.

Ushbu paradoks, bir qarashda, sud-xatshunoslik ekspertizadagi "ko'p obyektlilik" tushunchasi an'anaviy ravishda sof amaliy ma'noga ega bo'lib, ekspert tomonidan bajarilgan ish hajmini miqdoriy mezon bo'yicha baholashni obyektivlashtirishga imkon beradi. Shuning uchun o'n yoki undan ortiq individual qo'l yozuvi obyektlari to'plamini o'z ichiga olgan sud xatshunoslik ekspertizasi ko'p obyektli hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. T.B.Mamatyaqbov, A.K.Zakurlaev, L.Yu.Yugay va boshqalar. O'zbekiston Respublikasining "Sud ekspertizasi to'g'risida"gi Qonuniga sharx. –T.: O'zbekiston Respublikasi Akademiyasi, 2017-176.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2011 yil 5-apreldagi 5-son "Davlat sud-ekspertiza muassasasi yoki boshqa korxon, tashkilot tomonidan sud ekspertizasini o'tkazish tartibi to'g'risidagi na'munaviy nizomni tasdiqlash haqida"gi Qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Ichki ishlar organlarining ekspert-kriminalistika faoliyatini zamonaviy ilm-fan yutuqlarini keng joriy etgan xolda yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2022 yil 8 fevraldagi PQ-122-son qarori.
4. D.B.Bazarova, A.A.Mirzaev, G.Z.To'laganova, S.I.Latipov, B.X.Xamidov va boshqalar. Kriminalistika darslik.T.: Toshkent, 2018.
5. R.A.Alimova. Jinoyatlarni tergov qilish uslubyoti. O'quv qo'llanma.T.:TDYI, 2006.
6. Колонутова А. И. Особенности проведения многообъектных почерковедческих экспертиза // Библиотечка эксперта. М., 1972.